

СТАНОВИЩЕ

от

проф. д-р Милена Братоева
катедра „Класически Изток“, ФКНФ, СУ „Св. Климент Охридски“

за дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „**доктор**“ по професионално направление 2.1. Филология, докторска програма „Литература на народите от Европа, Америка, Африка, Азия и Австралия“ (Японска литература и култура)

Автор на дисертационния труд: **Мария Георгиева Симеонова**, редовен докторант в катедра „Японистика“, ФКНФ, СУ „Св. Климент Охридски“

Тема на дисертационния труд: ***Визуално възраждане на японската литература в киното на 21-ви век***

За автора на дисертационния труд и за докторантурата

Мария Симеонова е магистър по публична администрация от УНСС. От 2020 г. до 2023 г. тя е редовен докторант в катедра „Японистика“ на Софийския университет с научен ръководител доц. д-р Вяра Николова. Дисертацията ѝ на тема *Визуално възраждане на японската литература в киното на 21-ви век* е обсъдена и допусната до публична защита на заседание на катедра Японистика. Предоставената документация за докторантурата показва, че изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България, на Правилника за прилагането му и на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ са спазени. Документите по конкурса съответстват на нормативните изисквания.

За дисертационния труд и автореферата

С дисертационния си труд *Визуално възраждане на японската литература в киното на 21-ви век* Мария Симеонова се включва в големия дебат за връзката между литература и кино, започнал още с появата на първите образци на седмото изкуство. Както отбелязва известният наш публицист и кинокритик Георги Чернев „Литературата и киното винаги са били като скачени съдове – те са в отношения на взаимна зависимост. Литературата импулсира по-малкото си братче с идеи, сюжети и високи примери, докато то я популяризира, прави я зрима, видима, достъпна за по-голяма аудитория (цит. по Кадийска,

Д. (2011). *За връзката между литературата и киното*, с. 3)¹. В същото време обаче взаимовръзката между литература и кино не винаги е била оценявана еднозначно положително, особено през първите десетилетия на миналия век. Добър пример в това отношение е самата Вирджиния Улф, според която известните световни романи стават „нещастна жертва“ на киното, което се нахвърля „с огромна алчност“ върху „плячката си“. Известната писателка определя съюза между литература и кино като „неестествен“ (Woolf, 1926)². Отношението към киноадаптациите на литературни произведения, разбира се, се променя с времето и се появяват първите задълбочени изследвания на сложния процес на взаимодействие между двете изкуства, формират се и основни теоретични подходи на академичен анализ и интерпретация на филмовите екранизации. В този смисъл темата на дисертационния труд на Мария Симеонова, обговаряща екранизирането на произведения на японската литература през първите две десетилетия на 21 в. е определено актуална, защото би могла да обогати дискурса по темата с наблюдения, заключения и обобщения, формулирани въз основа на изследване на релацията литература – кино в един конкретен културен континуум, отличаващ се със своите светогледни, философски и естетически особености. Актуалността на изследването се допълва и от факта, отбелязан от Симеонова, че „[г]оляма част от филмите, покоряващи публиката и критиката през първите 20 години на новия век, са екранизации по японски художествени произведения, които добиват признание на международни кинофоруми като кинофестивалите в Монреал, Берлин, Маракеш, Локарно и други“. (с.3) Освен това, както подчертава авторката, трябва да се вземе предвид и „недостатъчният брой изследвания на български учени в тази област“ (с.4).

Дисертационният труд на Симеонова в общ обем от 306 страници, от които 201 страници основен научен текст се състои от увод, три глави, заключение, осем приложения и библиография, включваща 189 заглавия на кирилица и латиница, включително 21 интернет източника и 1 видео източник.

В **Увода**, в съответствие с изискванията, е обоснована актуалността на избраната тема, дефинирани са обектът, предмета, задачите на изследването. Коректно са посочени и методите, следвани в разработката. Интердисциплинарният подход е удачно избран предвид обекта и предмета на изследване и поставените цели и задачи. Имам известни резерви по

¹ https://eprints.nbu.bg/id/eprint/813/1/za_vruzkata_m_u_literaturata_i_kinoto.pdf

² <https://www.sabzian.be/text/the-cinema>

отношение на открояването на анкетирането като отделен метод („чрез анкета“, с. 7), доколкото авторката е приложила само едно единствено интервю с Александра Александрова – изпълнителен директор на кино-литературния фестивал „Синелибри“ (Приложение 8).

Първата глава, озаглавена *Теоретични модели на екранизацията*, започва с кратък, но достатъчно изчерпателен обзор на основните трудове (в българската и световна японистика и кинознание), върху които стъпва разработката (1.1. *Изследвания, посветени на японското кино и екранизацията на художествена литература*). Обзорът показва, че Симеонова притежава необходимите базисни познания в полето на своето изследване, които биха ѝ позволили да „надгради“, както самата тя казва. Следващите части на първата глава затвърждават впечатлението, че авторката притежава необходимата ерудираност по отношение на най-продуктивните теоретични подходи към „езика на киното“ и съответно по отношение на техните най-емблематичните „лица“ (Ролан Барт, Умберто Еко и т.н.). Бих открила частта, посветена на анализа на визуалния знак през призмата на семиотиката и структурализма (1.3. *Екранизация и семиотика*), в която се изяснява общото и различното между киното и литературата като знакови системи. Като достойнство на разработката бих оценила и изясняването на специфичните философски и естетически принципи, които формират посланията, закодирани в японското кино и изкуство като цяло, предопределящи неговата другост по отношение западното („възгледите за красота, наречена „би“; естетическите категории „моно но аваре“, „юген“ и др., с. 34-36). Симеонова представя достатъчно последователно тенденциите в постмодерните екранизации, белязани от забележителния размах на свободната интерпретация и адаптация на оригиналния литературен текст като специално подчертава ролята на интертекстуалността (1.4. *Постмодерна екранизация*).

В началото на **втората глава**, озаглавена *Екранизацията като визуално възраждане на японската литература от началото на 21-ви век*, авторката прави исторически обзор на развитието на японската литература от периода Нара (710 – 794) до днес. Тази част има изцяло справочен характер и служи като основа на също така обзорното представяне на „японските екранизации в контекста на развитието на японското кино до края на 20-и век“, чието начало е поставено през 1921 г. с екранизацията „Мак“ по едноименната новела на Нацуме Сосеки. Напълно закономерно Симеонова откроява огромния принос на Акира

Куросава и „неговия непреходен шедевър „Рашьомон“, създаден по два разказа на Рюносуке Акутагава: „Вратата Рашьомон“ и „В гъсталака“ (с.77). Най-ценни в тази част на разработката са изводите относно основните теми и тенденции в японските филмови адаптации по литературни произведения, както по отношение на причините за упадък на японското кино през 90-те години на миналия век, илюстрирани и чрез конкретни статистически данни (с.88).

Ядрото на тази глава и една от най-съществените части на цялото изследване е подглавата *Възраждане на японската литература в киното на 21-ви век* (2.3.), разделена на две части: *Японските екранизации през първата декада на 21-ви век* и *Японските екранизации през втората декада на 21-ви век*. И в двете части филмовите адаптации са разгледани по години, което прави изложението последователно, систематично и изчерпателно. Това от своя страна придава убедителност и дълбочина на направените изводи (с. 105; с. 122-125) и особено в частта *Отличителни черти на съвременните японски екранизации по литературни произведения* (2.4.).

Безспорно най-стойностната глава в разработката е **третата**, озаглавена *Текст и визия – литературното произведение „Десет нощи сънища“ и филмовата му адаптация*. Изложението в нея разкрива по най-добрия начин критично-аналитичните умения на Симеонова, подплатени със задълбочени познания както на литературния оригинал на Сосеки, така и на уникалните екранизации на отделните сънища, дело на различни съвременни режисьори. Зад анализа в последната глава прозира не на последно място интересът на докторантката към темите за съня, паметта, спомените, самоубийството, разгърнати в десетте мини-разказа и техните филмови адаптации, реализирани 100 години след публикуването на произведението. Авторката интерпретира с вещина „многоликата символика“, иносказателност и интертекстуални препратки както на литературния текст, така и на киноадаптациите на десетте сънища.

Последователното изложение в главата е в известен смисъл нарушено, поне според мен, с включването на частта *Екранизации по японски литературни произведения, представяни в България* (3.4.), която стои някак извън проблематиката и дори концептуалния обертон на главата. Според скромното ми мнение тя би се вписала по-добре във втората глава.

В **Заключението** Симеонова излага детайлно изводите си, аргументираща основната ѝ теза, че „екранизацията възражда литературното произведение и укрепва интереса към него“ (с.199).

Подчертана научно-приложна стойност имат **осемте приложения** към дисертацията.

Що се отнася до посочените **научни приноси** на дисертационния труд, бих казала, че имам известни резерви към формулировката на шестия принос – „Рецепция на японските екранизации в България чрез Изследване на културния обмен между Япония и България чрез киното“ (с. 203). Според мен темата за рецепцията на японските екранизации в България предполага по-задълбочено проучване и на начина, по който българската публика „откликва“ на японските екранизации (да речем чрез анкетиране, интервю и т.н.).

Авторефератът като цяло отразява коректно съдържанието и структурата на дисертационния труд.

Накрая бих отбелязала, че в труда, както и в автореферата се забелязват някои неточности, стилистични и правописни пропуски, които обаче не накърняват съществено достойнствата на дисертационния труд.

Няколко примера:

- Изречението „Дисертацията има за цел да **допринесе също и за начините на популяризиране на художествената литература чрез киното**,..... (с.1). Дисертацията би могла да **допринесе за изследването, изучаването и т.н.** на начините на популяризиране на художествената литература чрез киното,.....
- Една от формулираните задачи в уводната част е „**да се систематизират литературните екранизации през 21-ви век в България**“ (с.6). Струва ми се, че формулировката не е достатъчно прецизна, защото в дисертацията се посочват **представените в България екранизации**, а смисълът на така формулираното изречение е, че **тези литературни екранизации са осъществени в България**.
- Изречението „**От изследванията на Ивайло Знеполски** по темата за киното **се стига до извода**, че киното успява да синтезира в себе си всички останали изкуства, умеейки да говори на техния език – този на музиката, живописата, литературата и др.“ (с. 24). – Това е характеристика на киното, която е

изведена в десетки изследвания и едва ли бихме могли да я заключим само въз основа на изследванията на проф. Знеполски.

- Изречението „Двадесет и първи век е време на неспирно темпо на развитие на съвременното общество, което позволява на човека да овладее Космоса, да създаде компютъра,... (с. 26). – Струва ми се, че това се е случило още през XX век.
- Обектът на изследването в автореферата е формулиран по-различен начин в сравнение с дисертационния труд, а именно **„систематизираното представяне на японското кино**, което стъпва върху японската литература, която служи като един от източниците на сюжети за изграждане на японското киноизкуство през първите двадесет години на 21-ви век.“ (Автореферат, с. 5); в дисертацията формулировката е следната „Обект на дисертационния труд е **японската литература**, която служи като един от източниците на сюжети за изграждане на японското киноизкуство през 21-ви век и по-точно възраждането на японската литература през призмата на киното, което дава нова интерпретация на литературния първообраз“ (с.5). Кое според вас е по-правилно?

За публикациите по дисертационния труд

Мария Симеонова е посочила четири научни публикации по темата на дисертацията (с. 201; Автореферат, с. 26) като три от тях са на български език, една – английски. Те са представени като доклади на национални и международни конференции. Към публикациите докторантката е включила и презентация на късометражен филм („Хина“) по разказ на японския писател Акутагава Рюносукe, чийто режисьор е тя. Филмът е заснет по проект „Аудио-визуална адаптация по мотиви на художествени произведения от съвременната японска литература“, с финансовата подкрепа на НИС, Договор № 80-10-186 / 06.04.2021 г. към ФКНФ, под ръководството на доц. Вяра Николова.

Посочените четири публикации отговарят на минималните национални изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

Заклучение

Настоящото изследване представя Мария Симеонова като изследовател, притежаващ необходимите академични компетенции и умения. То отговаря на академичните изисквания за изготвянето на дисертационен труд за придобиването на образователната и научна степен „доктор“. Въз основа на посочените научно-приложни приноси на труда, както и предвид актуалността на темата, препоръчвам на научното жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Мария Георгиева Симеонова по професионално направление 2.1. Филология, докторска програма „Литература на народите от Европа, Америка, Африка, Азия и Австралия“ (Японска литература и култура).

28.01. 2025 г.

Проф. д-р Милена Братоева